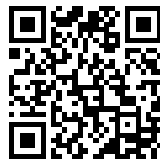

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<http://books.google.com>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

UNIV

ENT

90

Digitized by Google

M. VANHOUCK FI
BOEKBINDER
Geometerlaan, 45, GENT

Med 8413

G E D A G T E N
V A N
P E T R U S C A M P E R

O V E R

De Misdaad van Kindermoord; over de gemakelyke wyze om Vondelinghuizen in te voeren; over de oorzaken van Kindermoord: en over Zelfmoord.

D I E N E N D E T O T
A N T W O O R D

O P D E

ONGEGRONDE AANMERKINGEN

V A N D E N

WELEERW. EN ZEER GEL. HEERE

S. M. V. D.

WAAR BY GEVOEGD ZYN

TWEE ZAAKELYKE

P R O E V E N

O V E R

De *inblaazing der Lucht* in de Longen van Kinderen, die dood ter Wereld gekoomen zyn.

Te LEEUWARDEN,
Ter Drukkerye van H. A. DE CHALMOT,
M D C C L X X I V.

ETYMOLOGIE

DES MOTS FRANÇOIS

DES LANGUES VULGAIRES

DE LA FRANCE

La fréquence des supplices est toujours un signe de foiblesse, ou de paresse dans le Gouvernement; il n'y a point de méchant, qu'on ne put rendre bon à quelque chose, on n'a droit de faire mourir, même pour l'exemple, que celui, qu'on ne peut conserver sans danger. J. J. ROUSSEAU Contr. Soc. Ch. V.

Un Prince sage, un Senat éclairé reprime l'exces, il pèse les circonstances, qui accompagnent la débauché; il en tire même un avantage pour le Public, en établissant une maison d'Enfants trouvés, ou des mères, qui ont fait un faux pas, peuvent, sans être reconnues, placer le fruit de leur amour; ou l'on épargne bien souvent la mort à un enfant, & le crime le plus horrible à celle, qui lui a donné le jour: ou ces enfans illegitimes sont élevés de manière à pouvoir devenir des membres utiles à la Société. Il n'y a guere d'établissement plus nécessaire, & plus humain.

M. le Baron DE BIELEFELD. Inst. Polit. Tom. I. chap. V. § XV.

A N T W O O R D

PETRUS CAMPER

WELEERWAARDEN HEERE

S. M. V. D.

Weleerw. en zeer Geleerde Heer!

Hebben myne onzondige gedagten o-
ver de misdaad van Kindermoord,
U verwondering, en verbaasdheid veroor-
zaakt; ik kan met rede zeggen, niet min-
der verwonderd, en niet minder verbaasd

A **ge-**

geweest te zyn over de zonderlinge vier Brieven, welke Gy goedgevonden hebt tegens my te schreiven, en, dien te geeven een opschrift, welke bedektelyk inhoudt; als of ik, in myne inleiding tot de Verhandeling: *over de tekenen van leven en dood in Nieuwgeborene Kinderen*, den 6 Febr. 1774 uitgegeeven, in der daadt beweerd hadde: dat der Maatschappye in het geheel niet tegen ware of Vrouwen Inzake onechte Kinderen vermoordden, dan niet?

Ik hebbe U Welerey beloofd te zullen antwoorden, en wel te meerder, op dat ik U, en myne Landgenooten, overtuigen zoude, dat tegenwerpingen met eenige heuschheid gedaan, schoon zonder naam uitgegeeven, oplossing verdienden.

Evenwel kan ik niet ontveinzen, dat Uwe eerste Brief, of schoon Gy myne menschlievende eindens, *Bl. 3.* Ichynt te pryzen, en *bl. 6.* myne poogingen met Uwe goedkeuring vereert, my wat op ten hoogen toon geschreeven voorkoomt: te meer, terwyl Gy myne gevoelens, op verscheidene plaatzen, als zoo naadeelig voor
de

de Maatschappye, en zoo schadelyk voor de goede orde voorstelt, als of ik, op het leezen van Uwe Brieven, weg moest zinken in schaamte, en openlyk belyden zeer ongelukkig niet alleen, maar zeer tot na-deel der Maatschappye gedwaald te hebben!

De vierde Brief is met eene drift geschreeven, die weinig strookt met die beginzels van bezadigheid, welke Gy voorwendt.

Dog, ik ben niet voorneemens Uwe Brieven van flotrede tot flotrede, of van bladzyde tot bladzyde, naa te gaan, en te beantwoorden: Het zal genoeg zyn U te doen zien, in hoe verre Gy den zin van myne woorden, en het zaakelyke van myn ontwerp, minder wel verstaan, en gevat schynt te hebben.

Mynen tyd heb ik tot nuttiger bezigheden geschikt, dan tot het beantwoorden van tegenwerpingen, of schoon uit geen kwaadaartig beginzel voortvloeyende: niets is gemakkelyker, dan iemands woorden te verdraajen: niets gemakkelyker, dan een

gedagte uit zyn verband te haalen, en dien als allérongerymdst den Leezer voor te stellen! Ik zoude dus myn leven lang niets anders moeten doen, dan, ter beschouwing van wel, of kwalykgezinden, mijnen tyd op te offeren aan hunnen spitsvindigen yver: Dog daar toe ben ik geenzints gezind. Myne Lezers kunnen uit myne schriften het nutte, en het goede aanneemen, het overige daar laten, of alles verwerpen. Ik begeere niet, dat men in myne woorden zweere; ik schreive, gelyk alle braave Liedén betaamt, met oogmerk om nuttig te zyn, misse ik in dit einde, zoo is myn tyd verlooren, en dat verlies zelve is als dan van weinige waarde.

Uwe Weleerwaardigheid kan derhalven, zoo lange het haar behaagt, Brieven schrijven, en myne schriften, of antwoorden, *met oplettenheid overwegen*, mij gewonnen geeven of niet; het is zeker, dat dit de laatste reize is van beantwoord te zullen worden.

Misfchien zoud ik ook deezen Brief agter gelaaten hebben, om dat zeer veele
kundi-

aan den Weleerw. Heere S. M. V. D. 5

kundige en onzydige Liederen, zoo in Holland als in Friesland, even als ik, oordeelden, dat Uwe redeneeringen gegrondvest waren op eene misvatting van mijne woorden. Maar ook anderen lezen Uwe Brieven, en die anderen verfoejen myne aangewreevene beginzelen: zoo dat ik, uit liefde voor mynen goeden naam, verplicht worde te toonen, dat ik zeer verre af ben van de onkuisheid te willen befehermen, en den Kindermoord te willen wettigen!

Het is in der daad niet uit te leggen, dat het met het hart van een Christen Leeraar over een te brengen zy, hoe Gy ten einde te toonen, dat Kindermoord eene misdaad is, 't welke ik, volgens Uwe eigene toestemming, niet ontkend hebbe, goed hebt kunnen vinden, my, die voorzeker U nooit beledigd hadde, te brandmerken als iemand, die de verfoejelykste misdaden, en grouwelen goedkeurt, en verdedigt! als iemand, die onbezonnen eene stelling opgeeft, welke ik, zoo ik ze wel overwoogen hadde, als myner onwaardig zoude mitwischen!

A 3

Ik

6 *Antwoord van Petrus Camper*

Ik zal dan, zoo kort doenelyk, myne eer verdedigen door het openleggen van myne gevoelens, en het klaarer uitleggen van myne gezegdes in de bewuste inleiding. Ik zal 'er teffens byvoegen twee proeven, over de mogelykheid van het inblaazen der lucht in de Longen van Kinderen, die dood geboren zyn, tot welke ik volgens myne getuigenis, bl. 105. § VIII. van het V. Hoofddeel der Verhandeling, tot dien tyd toe geene gelegenheid gehad hadde.

Myn gevoelen over de misdaad van Kindermoord.

Wanneer men niets flegts de inleiding, maar myne geheele *Gerechtelyke en Ontleedkundige Verhandeling* leest, over de tekenen van leven en dood in *Nieuwgeborene Kinderen*, en met elkanderen vergelykt, zal men ten klaarsten zien, dat myn voornaam oogmerk is geweest, den Rechter zekerheid te bezorgen in het bepaalen der straffe,

straffe, het zy door beschreevene Wetten, het zy door een aloud gebruik bevestigd; en *aan de andere zyde*, om de beklagenswaardige Kindermoordereffen, zoo veel mogelyk, in billykheid te verdedigen, en *erndelyk* de zulke, die onder vermoede lagen, wanneer de Longen der Kinderen zonken by het doen der proeve, geheel vry te spreken; latende, om het gemoed van den Rechter niet te bezwaaren, het dryven der Longen, als onderhevig aan eenige uitzonderingen, onzeker. Zie bladz. 127. § II.

Ik moest onderstellen, dat, wanneer ik eene gerechtelyke Verhandeling schreef, die den grond der bepaling van doodstraffe tot onderwerp hadt, alle myne Lezers ervaren genoeg waren, om daar uit ten klaarsten te zien, dat ik van de Maatschappye spreekende, niet anders konde bedoelen, dan *derzelver veiligheid!*

Peinzendē over *straffen*, dagt ik met allen, die over dezelve geschreeven hadden, onder welken ik met recht den Onsterfelyken HUGO DE GROOT mag noemen, en

8 *Antwoord van Petrus Camper*

wiens woorden ik gebruiken zal, *dat alle straffen tot oogmerk hebben, of het welzyn des schuldigen: of het voordeel van de zulkē, welken 'er aan gelegen was, dat die misdaad niet geschiedde: of wel het nut van allen in het algemeen.* Trad. de M. BARBEYRAC. Liv. II. ch. XX. des Peines. p. 558.

Ik oordeelde met den beroemden VATEL, wiens gezag van geen minder gewicht is, *Le droit des Gens. Liv. I. ch. 13, § 171. p. 69. dat de straffen eeniglyk ingerygt zijn, om ZEKERHEID te bezorgen aan den Staat, en aan alle Inwooners: dat zy nooit verder moeten uitgestrekt worden, dan die ZEKERHEID vereischt.* En eindelyk, *dat men vooral behoort te letten op den aart van de misdaad, en straffen in evenredigheid van het deel, welke de openbaare rust, en het welzyn der zaamenleving daar in kan hebben.*

Dit is mijne meening, dit is myn oogmerk geweest, en ik hoope niet, dat 'er iemand dwaas genoeg gevonden wordt, om my zoo verbysterd, en zoo onkundig te oordeelen, van te willen beweerē; dat
de

aan den Weleerw. Heere S. M. V. D. 19

de zaamenleving niet EEN Lid verliest, als 'er EEN vermaard wordt? zulk een immers, schreeft my toe te gelooven, dat *ses* min een, gelijk blijft aan *ses*. Eene ongerymdheid; die alles te boven gaat, en voorzeker in geene gezonde hartens kan vallen, en die Gy my nogthans, met zeer veel drift en yver, toeschreeft.

En, my eens dat onzinnig gevoelen aangewreeven hebbende, draaft gy door, en bewyft met groote ophief het gene yder Mensch, hoe onnoozel ook, nooit heeft tegengesproken, en nooit kan tegenspreken.

Evenwel moest Uwe Weleerwaardigheid het genoegen hebben, my, als een gevaarlyk Lid der Maatschappye, ons geheele Land door, af te schilderen, en teffens bezadigheid en heuschheid, om te gevoeliger te treffen, voorwenden. Daar dit alles weggenoomen zoude geweest zyn, indien Gy, die zoo veel achting voorgeeft voor my te hebben, my om eene nadere verklaring door eenen Brief verzogt hadt; en om teffens te weten, wat ik door de

10 *Antwoord van Petrus Camper*

vervoerende van alle driften, welke Gy nog bekent bl. 57. en 60. niet te weten, verstond? was Leeuwarden zoo verre van Franeker, dat dit onmogelyk was?

Gy ziet derhalven, dat alle Uwe stredenen gebouwd op deeze Uwe onwaare stelling, van zelve vervallen, en dat zy in het geheel op my niet toepasselyk zyn. Want het is, en blyft waar; dat door den moord van een Mensch, groot of klein, voorzeker een lid uit de Maatschappye verlooren wordt!

Maar het komt hier op aan, en dat is de vraage, of door de doodstraffe te stellen op Kindermoord, welken ik niet alleen eene misdaad, bl. 7. bl. 12. en bladz. 16. stelle, maar zelfs strafbaar, jaa eene grouweldaad, bl. 18. noeme, en derhalven in het geheel niet billyke, of geoorloofd houde: myne vraage daar het op aankomt is deeze; of, volgens de billyke en pryzenswaardige stelling van H. DE GROOT en VATEL, *het welwezen der Misdaadige wordt behartigd door de doodstraffe?* voorzeker niet; want zij is geene verzoening) of

of *expiatie*, alzo de veroordeelde Kindermoorderesse nevens God in dezelfde schuld blijft; en daarom, gelyk ik zeer uitdrukkelijk zegge, bl. 15. vergeeving moet trachten te verwerven door waar berouw, gelyk door zyne allerheiligste Wetten bepaald is. Zy voldoet derhalven; door het ondergaan dier straffe, alleenlyk aan de Maatschappye en niet verder.

2. Vraage ik; *of die straffe is in voordeel van die onmiddelyk belang hadt, dat de misdaad niet geschiedde?* voorzeker neen; want het Kind is reets dood! Geheel anders was het gelegen, wanneer zulk eene Vrouwe eens andermans Kind vermoordde, dan! immers, hadden die Ouders, en Bloedvrienden 'er belang in, en alle, die onder dezelfde Maatschappye leefden, zoo zy Kinderen hadden; om dat die, de misdaad ongestraft bleivende, het zelfde te vreezen hadden.

Dit is de rede, waarom ik gezegd hebbe, dat eene Vrouwe haar onecht Kind, in wanhoop, vermoordende niets misdoet aan de Maatschappye. En dit is zeer klaar

op

op te maaken uit het geheele verband van myne Inleiding, en Verhandeling.

3. Maar ik vraage eindelyk, *legt 'er de nuttigheid en het welzyn der Maatschappye wel aan gelegen?* voor zoo verre het straffen derzelve zekerheid, en veiligheid betreft, geenzints; dog wel, voor zoo verre de hoope van een Lid te gewinnen in de zaamenleving, hier door vernietigd wordt.

Dog ook die hoope kan bepaald worden, om dat doorgaans van alle geborene de $\frac{1}{3}$ sterft voor de 5 jaaren, en $\frac{1}{3}$ voor dat zy huuwbaar zyn: dat is, van de 32 sterven 16 en 4, dat is 20, en 'er bleiven over 12. Daar door den zelfmoord, of manslag, altoos *een geheel* verlooren wordt, en van 32. derhalven de geheele 32. Zoo dat de grootheid van Zelfmoord tot Kindermoord, ten aanzien van het belang der Maatschappye, gerekend kan worden te zyn, als 32 tot 12. De grootheid van Zelfmoord vermeerdert daarenboven, wanneer de Zelfmoorder is een getrouwd Man, een Vader van een, of meerder Kinderen, en wanneer het tydelyk geluk derzelven

ge-

geheel en al van zyn aanwezen afhangt.

De vermoorde Kinderen, als zulke betrekkinge niet hebbende, blijven dan altoos als 12. daar de hoe grootheid van het belang der Maatschappye in de Zelfmoordenaars wordt als 32. vermenigvuldigd met het belang van de Vrouw, en Kinderen, die overblijven enz.

Ik bekenne, Gy denkt in Uwen IV. Brief bl. 81 en 82. geheel anders over dit stuk, en gy vindt goed, van de grootheid dier misdaad af te trekken, *het nut en voordeel* 't welke de Zelfmoorder reets gedaan heeft aan de Maatschappye. Dog wy willen dit niet verder uithalen, om dat geen Wetgeever, nog Rechter, immer de waarde daar van kan berekenen; en misschien zouden onze voornaamste Wiskunstenaaren daar geene kans toe zien.

Ook geloof ik, dat Gy ten deezen opzichte inwendig over Uwe eigene redeneering blooft! want volgens Uwe Rekening zouden de Menschen, hoe zy ouder geworden waren, hoe meerder recht krijgen tot Zelfmoord; en het zoude eindelyk ge-

ne

24 . . . *Antwoord van Petrus Camper*

nie plicht worden, als men genoeg gedaan hadde, of geen meerder nut konde doen aan de Maatschappye, zig zelven te vermoorden!

Ik vleye my hier omtrent veel billiker geoordeeld te hebben, door het verlies van beide voltrekt gelijk te stellen, en het te neemen voor *een geheel LID.*

Op deeze gronden dan hebbe ik gebouwd, laten wij nu zien, *of men door de doodstraffe van de Misdadige in de Zamenlevinge winst?* Ik antwoorde voorzeker niet: want *door eerst is het Kind dood. Ten tweden, die Moeder, of ongelukkige Vrouwe uit hoofde der omstandigheden, die haar verstand tot dat uiterste verbijsterd hebben, de wanhoop, die zoo wel in Zelfmoord als Kindermoord, deszelfde vervuolendste van alle driften is, die Moeder, zeg ik, zoude, indien zij volgens mijne pogingen ligter gestraft wierdt, in een Huwelijk kunnen treden, en aan de Maatschappije, op eene wettige wyze nog meerder Kinderen geeven, of zij konde naar onze Volkplantingen verbannen worden enz.*

want

want het bannen in een Tuchthuis, haar leven lang, verbetert de Maatschappij in geenen deele.

Dan, ten derden, gesteld, zy wordt met den dood gestraft! zoo verliest de Maatschappij behalven het ongebragte Kind, nog een zeer nuttig Lid, en berooft zig van een tweeden, zonder haar geleden verlies hersteld te hebben.

Wy stelden eerst 6 min. maar nu wordt het 6 min. 21, welke voltrekt niet strookt met het waare belang der Maatschappij; het is dan zeker, dat het straffen der Kindermoorders met den dood, voltrekt strijdig is met het belang der Maatschappij.

Voor mij, Mijn Heer! ik ontkenne niet alleen niet, maar ik draage 'er roem op, van aan mijne Landslieden te hebben durven voorstellen, en als nuttig aanprezen, dat zij zouden denken op middelen, om die misdaad van Kindermoord geheel voort te koomen. En ik hebbe daar te meer rede toe gehad, om dat ik het straffeloos laten dier misdaad voorzeker naadeelig

oor-

oordeelde, gelijk over al uit mijne rede-
neering blijkt.

Indien dit niet waar was, waarom zoud
ik dan een Vondelinghuis voorgeslaagen
hebben? Ik bedoelde dus geenzints die mis-
daad straffeloos te stellen, maar geheel voor
te koomen. Dog bij aldien de stelling,
door U mij te onrecht aangewreeven, waar
was, moest ik in het geheel niet gerept heb-
ben van een Vondelinghuis, maar betoogd
hebben, dat men die misdaad in het geheel
niet straffen moest.

Myne voorstelling en aanspraak tot het
oprigten van een Provinciaal Vondeling-
huis, steunde op dit menschlievend grond-
beginzel, door den Ridder de JAUCOURT,
Dist. Encycl. Societé, p. 252. col. 1. ZOO
fierlijk opgegeeven. *Ik wil gelukkig zyn,*
maar ik levee onder Menschen, die zoo wel
als ik, gelukkig zyn willen, allen van hun-
nen kant, op gelyke wyze: laten wy dan
een middel uitvinden om te gelyk hun geluk
met bet onze te vergrooten, ten minsten om
bet nimmer te verkleinen!

Op dit grondbeginzel stelde ik het Von-
deling-

delinghuis voor als een zeker middel, om die anderzints ongelukkige Vrouwen voor te koomen in haar wanbedryf, en om tefens twee Leden in de Maatschappije op het minste te behouden.

Ik stelde dit middel voor, met te meerder ijver, om dat het volstrekt onmogelijk is deezze misdaad, als eene phijfike oorzaak in ons hebbende, voor te koomen. *Ten tweeden*, om dat de doodstraffe, zoo veele eeuwen lang hier over geoeffend; die misdaad door afteschrikken niet belet heeft; en nog een Lid aan de Maatschappye doet verliezen. En *eindelyk*, om dat het Vondelinghuis een beproefd middel was bevonden bij onze schrandere, en niet min deugdzame, Naabuuren.

Ik zal eens toestaan, dat in eenen zedelyken zin het Vondelinghuis min of meer, als een oogluikend middel om de wulpsheid te vieren, konde aangemerkt worden: dog op verre naa zoo doerstraalend, en zoo berispelyk niet als het toelaaten van openbare Hoerhuizen, tot voorkooming van overspel, schoffeering, en zulke zonden,

B

den,

den, die men niet behoorden te kennen, ik laat staan te noemen.

Die toelaating evenwel, het zij in het openbaar, of bij oogluiking, wat is die anders, dan de veiligheid der braave Ingezetenen allervoorzigtigst te handhaaven: en te beschermen door een middel, 't welke, schoon in een zedelijken zin afgrijslijk, nogthans minder nadeel doet, dan de Maatschappije allerzekerst ondervinden zoude, wanneer men zulke Huizen geheel vernietigde?

Ook worden die Huizen thans noodzakelijker; om dat de groote weelde van ons Land in het algemeen, de Huwelijken zeer zichtbaar vermindert, en dus de Hoererije ontegenzeggelijk vermeerdert.

Maar, laat ons verder den aart van ons Land, en ons gedrag onderzoeken? Zouden de arme lieden, indien wij dezelve niet zoo mildaadig bijstonden, zig niet dagelijks, wegens gebrek aan alles, genoodzaakt vinden tot het pleegen van dievereije? Stel dat wij onze Aalmoesen te rug hielden, en door strenge, en voorbeeldelijke straffen

fen die misdaden beteugelen wilden: zoude 'er dan wel een einde zijn aan het straffen? Doen wij derhalven niet verstandiger, beter, en verre weg prijsfelijker, van door onze mildaardigheid niet alleen de veiligheid van onze bezittingen, maar ook van ons leven te bezorgen? te meer, daar wij door deezen voorzigtigen handel, tefens voorkoomen, dat het Schavot niet dagelijks van het bloed dier Elendelingen stroome?

Mijn waar oogmerk was geenzints, om de misdaad van Kindermoord straffeloos te dulden: maar om door een Vondelinghuis, als een Gesticht door dergelijke Aalmoesen opgericht, het onwaardeerbaar leven van die onnozele Wigten te beveiligen, de ongelukkige Moeders in het zwaarer zondigen voor te koomen, en haar even dierbaar leven tot meerder nut den Maatschappije te bespaaren.

Dit oogmerk keurt Gij berispelijk, en zelfs in mij ten hoogsten strafbaar; Gij wilt, dat ik 'er berouw van zal hebben, en dat berouw openlijk zal toonen, en boete

doen! God behoede mij, dat ik mij ooit van zulk eene daad berouwe!

Maar, laten wij nog eens te rug keeren tot de beschouwing van het geeven van Aalmoesen aan de Armen; en wij zullen bevinden, dat deeze mildaadigheid nauwelijks voor eene deugd kan gehouden worden, maar veel eer voor eene onvermeidelijke plicht, voor al in de groote Steden; om dat de overbodige weelde der Rijken alle de eetwaaren zeer schaars, en zoo duur maakt, dat men de Armen schielijk de keel zou toebinden, indien men dezelve niet ondersteunde.

De Wethouderschap heeft ook myns oordeels een billyk recht, om belastingen te leggen op de noodwendigheden in de Huishouding, tot onderhoud der Armen, wanneer de Aalmoesen niet toerykende zijn.

En wat rede, zoude dié zelfde Overigheid geen gelyk recht hebben, tot het verschaffen van noodig onderhoud aan de Vondelingen?

Beden-

Bedenkingen over het Vondelinghuis.

Wij moeten de billijkheid, of onbillijkheid van een Vondelinghuis, of ander Geficht tot stut of steun der Armen, geenzints afleiden uit de gemakkelijkheid, of moejelijkheid om 'er geld toe te vinden, maar uit de noodzaakelijkheid.

Ik stemme gaarne toe, dat ik, zonder verder onderzoek, op het prijswaardig voorbeeld van andere Volkeren, voorgesteld hebbe een Provintiaal Vondelinghuis. Dog, zoo waar is het, dat mijne voorgestelde gedagten van nut geweest zijn, dat zeer veelen mijner Landslieden, welker loffelijke beginzels ik met dankbaarheid in waarde zal houden, opgewekt door mijne beschouwingen, aan het redeneren geraakt zijn. En dat onder anderen, een Heer R. wiens naam ik verplicht ben bedekt te houden, mij liet schreiven gereed te zijn, om, zoo de hooge Overigheid, of de Magistraat van S , het besluit mógt neemen tot het oprichten van een Vonde-

linghuis, daar toe, of in eens eene goede somme, of jaarlijks te geeven; als meenende (ik heb immers geen recht om zijne redenen agter te houden) dat, gelyk men de LIBERTINAGE niet konde voorkoemen, men voor de gevolgen van die beboorde te zorgen, op dat men de Moeders niet strafwaardig maakte, en den Staat beroofde van voorwerpen, die, zoo niet al daar aan nuttig wierden, ten minsten zorge waardig zijn als Medemenschen van alle de verdere Ingezetenen.

Zie daar Edelmoedigheid; en waare Menschenliefde!

maar verder.

Zeer veele braave, en weldenkende Mannen, zelfs in deeze Provintie, zyn van oordeel, dat het niet nodig is een afzonderlyk Provintiaalhuis, of in ijder Stad, of Dorp, een Vondelinghuis op te richten; also men slegts behoort verlof te geeven, dat de arme Dogters, die in onrecht kraamen, haare Kinderen, zonder naavraage, overgeeven aan de Armebezorgers.

Dee-

Deeze opmerking heb ik daar naa dikwils overdagt, en ik kan niet anders of ik moet deeze voorftelling als beter, en ligter in te voeren dan de myne, ten vollen aanpreizen.

Meer dan eenmaal heb ik hooren tegenwerpen, dat dit eene groote bezwaaring zyn zoude; evenwel zoo groot niet als men in den eerften opflag meent: want, gefield, eene jonge Dogter beviel in onecht, van een levendig Kind, en zij ftierf, gelijk veelemaalen gebeurt eenige weinige dagen naa haare bevalling; wie zoude dan het Kind moeten onderhouden? de Armeftaat voorzeker: wel nu dan, laat de Armeftaat alle deeze Kinderen als Moederloos aanmerken, en de zaak is gevonden!

Gy zegt, nu zyn de inkoopften niet langer toereikende, zeer wel, laaten dan de Inwooners belast worden! of, zoo zy meenen dat het ftrydig is met hunne Rechten, laaten dan de Mannen, daar ik zoo fterck op aangedrongen hebbe, zig betuigen, en kuifch zyn, of door geldboeten en straffen tot kuifchheid gedwongen worden:

den : zoo zullen de Vrouwen van zelven verschoond bleiven van alle die onheilen.

Oorzaak van Kindermoord.

Ik meene meer dan eens te hebben opgemerkt, dat de jonge Dogters in de verwoerendste van alle driften, in *wanhoop* naamelyk, en wel alleen de *arme*, dat grouwelftuk pleegden: en dat zy, even daarom, verdienden, of zagter behandeld, of voorgekoomen te worden in het pleegen van die misdaat. Maar nimmer heb ik beweerd, dat niet eene enkele reizende iemand ontaard genoeg zoude kunnen zyn, om eenen Kindermoord te doen, in weerwil van een Vondelinghuis. Daar zullen onder de Ouderen van onechte Kinderen, zoo wel, als wy zomtyds onder de Ouderen van echte Kinderen bespeuren, ontaarde Menschen gevonden worden: dog dit doet niet tot de zaak.

Van gelyken stemme ik toe, dat zeer veelen, lang voor de bevalling, zulk een ongelukkig besluit neemen. Dog dat besluit zou nooit in haare harsenen koomen,

by

by aldien zy hoopen konden op een Vondelinghuis, of andere onthefing van het Kind. De wanhoop, of alles bedriegt my, begint reets met het gewaarworden van Zwangernis.

Ik heb Uwe gedagten, bl. 49-50. met een innerlijk leedwezen geleezen, en als niet Christelyk, niet Gemoedelyk, en niet Menschlievend aangemerkt; naamelyk; dat veele de Kinderen vermoorden, om zig ongestoorden aan de misdaad van Hoerereye op nieuws over te geeven. Waarom, bid ik U, die Ongelukkige zoo ongehoord veroordeeld?

In der daad: Myn Heer! gy kent de Vrouwen niet, en hebt geene ondervinding van haare gemoedsbeweegingen als Gy zoo oordeelt. Ik hebbe te dikwerf onwettige verlossingen bygewoond, om niet van naby te wéeten, hoe sterk de wroegingen zyn in dat smertelyk tydftip, en hoe hartbreekende de jammerlyke uitroepingen zyn van zorgé by die Elendelingen, over haare Nieuwgeborene Vrucht! De vreugde van met voorspoed gebaard te

hebben, die by de Gehuuwde zoofstrelend en zoo groot is, dat zy alle verledene smerten eensklaps doet vergeeten; wordt by de arme Ongehuuwde niet gemaakt. De tegenwoordigheid van het Kind, zoo geliefd anders, dompelt haar hart in onoverkoomelyke droefheid, en het gebrek aan klederen, aan voedzel, aan dekzel, aan vuur, aan licht, de verachting, de verwyten van Ouders, Vrienden, Maagen, alles maakt haaren staat nog elendiger, en haar leeven bitter!

Een zwak verleidend oogenblik, een weinig geld, en schoonschynende beloften, zyn de oorzaaken van deeze beklagelyke rampen! voor welke gy Uw harte toefluit!

Geloof my, dat de drift der Mannen, door eene verhitte verbeelding gaande gemaakt, grooter is, en snoeder om de Vrouwen te verleiden, dan die der Vrouwen om de Mans geweld aan te doen. Ik zondere enkele voorwerpen uit, wy moeten van het geheel spreken.

Wyders, waarom moet de drift tot Hore-
rereye

reere de oorzaak zyn des Kindermoords, daar de Moeders van de Kraam hersteld zynde, het zy het Kind leeft, dan niet, voor zig zelve even vatbaar zyn voor de drift tot voortteeling, en even geschikt om die te veldoene?

Gy hadt my behooren te overtuigen, met een groot aantal van voorbeelden van jonge Dogters, die, ryk ten minsten vermoogend zynde, haare Kinders uit dartelheid vermoord hadden: of van zulke, welker Verleiders alle zorge gedraagen hadden voor het behoud van het ongelukkig Kind!

Gy beschuldigt my, dat ik de misdaad straffeloos wil gehouden hebben by de Armen, bl. 88; dog nimmer heb ik dit in myn gemoed gehad, nimmer gezegd, veel minder in myne inleiding geschreeven; ik heb alleenlyk de armoede dier ongelukkige, als een sterker beweegrede tot medelyden, met kracht voorgedraagen.

Zelf bewoogen door de akelige beschouwing der bittere armoede, heb ik getracht het hart van myne Lezers te vermurwen op de allerbillykste wyze; maar Gy myn
Heer!

Heer! Gy alleen, zyt ongevoelig gebleeven, en Gy wikt dat men evenwel straffe! Ik zoude nu alle de verwytende uitdrukkingen, door U my zoo onverdient toegedruwd, op U zelven kunnen toepassen, dat Gy, indien Gy Uwe gevoelens wel overzwoogen had, dezelve als Uwes onwaardig zoudt uitwisschen! dog dat Gy evenwel niet gaarne zult bekennen gedooft te hebben. Dat het Unogtbans tot een eere zou verstrekt hebben, indien Gy Uwe ongevoeligheid verzwegen hadt. Ik zoude op een meesterlyken toon, U van gelyken zeggen kunnen, schroom niet om te belyden, dat gy overtuigd zyt, gedwaald te hebben. Uwe achting is te wel gevestigd, dan dat zy door zulk eene rondborstige belydenisse eenig gevaar zoude kunnen loopen; en dergelyken; maar neen, Myn Heer! Ik verge zulk eene vernederende offerhande niet: alleen verzoeke ik, dat Gy in Uwe binnenkamer, in Uwe stille eenzaamheid, weent over de versteendheid van Uw ongevoelig hart! dat Gy bedaard overweegt, of Gy U zelven wel recht gekend hebt, als Gy zoo vrymoedig
in

aan den Weleerw. Heere S. M. V. D. 29

in Uwen Eersten Brief, bl. 5. schreef: *Ik, ik behoort niet onder die Geestlyken, die altoos yverig zyn om te straffen?* Overdenk dan teffens, of 'er wel zoo veel nadeels voor de Goede Zeden, en het welzyn der Maatschappye, gelegen was in myne inleidinge; als Gy 'er met zoo veel ophef uitgehaald hebt? Ik eische niet, dat Gij mij vergeeving vraagt wegens U roekeloos bestaan; om mij bij mijne Landsgenooten haatelijk te maaken: maar, dat Gij mijne Landsgenooten vergeevinge vraagt, van dezelve zoo onbedagtzaam misleid te hebben!

Over Zelfmoord.

De hoegrootheid van het belang der Maatschappye in den Zelfmoord, hebben wij reets afgeschetst in het begin van dezen Brief, bl. 12. wij moeten nu die misdaad en de straffen beschouwen, die 'er wel eer opgesteld waren, en onderzoeken van waar derzelver verzagting gekoomen is?

Wanneer men den Zelfmoord aanmerkt,

als

als voortvloeiende uit dit; zoo genaamd; wysgeetig beginzel; dat wy het leven, als eene weldaad ontvangen bebbende; niet langer; dan ons goed dunkt; het zelve verplicht zyn te houden; en derhalven het ontgeenzegelyk recht bebben; om het te niet te doen; zoo draa het ons niet langer gelukkig maakt; dat is ophoudt eene weldaad te zyn. Zal een ygelyk met my toestemmen, dat zulk een voorgewend beginzel, voltrekt steydig is met de Wetten der Natuur.

Indien GOD ons het recht hadt willen laten; om, als het ons behaagde, ons leven te eindigen; zoude hy de werking van het hart; van de ademhaaling; van de voeding van ons lighaam; en dergelyke tot het leven voltrekt nodig; onmiddelyk afhangelijk gemaakt hebben van onzen wil; en ons daarenboven niet ingeschaapen hebben; dien onbegreipelyken lust om te leven; welken wy niet dan met verbaasheid beschouwen kunnen in de zulken; die door vreefelyke pynen jaaren lang gefolterd worden, of onder de allerbitterste armoede, en slavernye zuchten.

Dog,

Dog, Gy wilt liever, dat ik het recht onderzoek in een anderen zin; zie daar de woorden van den onvergelykelyken GROTIIUS! in zijne *Inleid. tot de H. Rechtsgeleerdheid*, p. 44. edit. 1692. die uitdrukkelijk stelt, gelyk ook alle andere, die over het Natuur-Recht geschreeven hebben: *dat niemand vol recht heeft over zyn leven.* Hy laat 'er onmiddelyk op volgen; *dat overzulks altyt in Holland strafbaar geweest zyn, die zig zelven met opzet verdeden, schoon van geene misdaden zyn beschuldigd; want boare Ligbaamen werden op een borde geslept, ende gehangen in een mik.*

Dan, het bleef daar niet by, want volgens de aanmerkingen van Schepenen van s' Bosch, *N. N. Jaarb. July 1770. p. 762.* wierden ook, *van onbeucheljke tyden af*, de goederen der genen, die zig zelven het leeven benaamen, *zonder onderscheid, verbeurt verklaard:* uitgenoomen, wanneer iemand door verzuim, of ongeluk omkwam; dan alleen wierdt 'er zekere geldboete geëischt. Zoo sterk, en zoo streng

waren de Wetten in een tijd, als wij nog gezegd wierden onbefchaafd te zijn!

Deeze Wetten scheinē nōgthans wel eēr zeer algemeen geweest tē zijn: want de Heer BOUCHER D'ARGIS zegt, *Dict. Encycl. Suicide Jurisprud.* p. 641. „onder-ons (dat „ is in Frankrijk) wordt alle Zelfmoord, „ *uitgezonderd, die in eene, welbewezene,* „ *krankzinnigheid gepleegd is,* zeer strenge- „ lijk gestraft. *Aan den Schuldigen wordt „ de begraavinge geweigerd, by wordt zelf „ weder opgegraaven, zoo by al ter aarde „ besteld was. De Rechter beveelt, dat het „ Ligbaam op eene borde gesleept, by de bee- „ nen opgehangen worde, enz.* Te voren; „ wierden ook de goederen *verbeurd ver- „ klaard;* dog volgens de nieuwe wijze „ van Rechtsoeffening, heeft die straffe „ niet langer plaats, enz.

Men heeft evenwel, al zedert lang, in ons Land gevoeld, dat deeze Wetten al te hard waren, om dat veelen *wel opzettelyk,* maar uit wanhoop, andere in volkoomenē zinnenloosheid deeze misdaad pleegden. De beroemde Advocaat T. BOEL, in *syn*
Amst.

Amst. Privilegie en Poorter-recht. A.O. 1713.
4to. maakt wel een onderscheid tuffen wanhoop en mismoechtigheid, dog beide koomen over een uit, of schoon de oorzaak verschille. Onderwylen redeneert hy zeer menschlievend over de straffe den Zelfmoordenaaren aangedaan, p: 138.

„ *Waarom, zegt hy, de Ligbaamen der*
„ *zulken, die zig zelven van kant helpen,*
„ *op een borde gestept, en aan een mik ge-*
„ *hangen, daar het niet geschiedt om te ont-*
„ *gaan de gevreesde straffe van den Rechter*
„ *over eenig kwaad? Zal men dan Vrouw,*
„ *Kinderen, of Vrienden die smaad en*
„ *schande nog daarenboven aandoen? Is het*
„ *voor haar geen smerte en droefheid ge-*
„ *noeg, dat zulks voorgevallen is? konden*
„ *de geene, die hen zelven het leven be-*
„ *neemen daar door gebeterd worden, dan*
„ *was het eene andere zaak: maar nu zy*
„ *na hun dood daar van geen gevoel heb-*
„ *ben, nog iets weten, CUI BONO, dat*
„ *is, ten welken nutte zoude zulks dog*
„ *dienen?*

Hier uit blykt, dat T. BOEL, zoo wel

C

als

als BORT over *Crimin. saeken*, p. 525. §. 56. van oordeel is, dat, *dan alleen* horde, en mik billyke straffen zyn, *wanneer de Zelfmoord geschiedt in de Gevangenis, of om de Doodstraffe te ontwyken enz.* daar, H. DE GROOT die straffe algemeen stelt, *al waren zy van geene misdaad beschuldigd*, die zig te kort deden.

Onderwylen is de straffe zoo wel van horde, en mik, als van verbeurtverklaring der goederen, geheel en al uit het gebruik geraakt, *uitgezondert* by de zulken, die of *in*, of *buiten* de Gevangenis om straffe te ontgaan, zig het leven beneemen: hoedanige ook nog tegenwoordig in Friesland op eene horde naar het Galgeveld gleept, daar gehangen, of op het Rad gezet worden. Gelyk in den jaare 1743. het lighaam van A. ROEST, op een Rad geplaatst is, volgens de uitmuntende aanmerkingen op de *Statuten enz. van Friesland*, door den Heere D. HAMERSTER *Lib. II. Tit. 13. §. II. p. 268*, als mede van GERRYT GYSBERTS van Hindelopen, den 11 Febr. 1756., welke beide, de eerste naar
twee

twee doodelyk gewond, de andere naa zyne Echtgenootte vermoord te hebben, zig zelve verdaan hadden.

Dog deeze straffe is nooit begreepen, als eene eigentlyke straffe over den Zelfmoord, maar als eene straffe over de gepleegde misdaden, die door den Zelfmoord *in*, of *buiten* de Gevangenis, is verdyeld geworden. Want de zulke, die natuurlyk stierven voor dat de straffe geoeffend was, wierden, als de misdaden van gelyken aart waren, op dezelfde wyze behandeld; gelyk zeer duidelyk gezien kan worden uit het geval van ZACH. BERGHAAN, *die*, volgens de aantekening van den Heere D. HAMERSTER *ib.* in den jaare 1727. zyn eigen Kindskind vermoord hebbende, op het Blokhuis natuurlyk *gestorven*, by de beenen aan de Galge gehangen is.

De groote U. HÜBER zegt wel in het 13 *Kapit.* van het 3 *Boek*; § 47. van zyns *Hedend. Regtsgelertheid; Lieden, die haar zelf om den bals hebben gebragt, als zy niet buiten haare sinnen geweest zyn, worden ge-*

meehelyk onder de Galge begraaven, of om rede beimelyk ondergezet. Dog dit is flegts eene aanmerkinge van den Heere U. HUBER, zonder eenig gezag van Wetten geftaafd.

Ik ontkenne niet, dat nog onlangs zommige wegens Zelfmoord, niet op eene horde, maar in eene opene kifte, op een ftede gezet, naar het Galgeveld gefleept, en aldaar begraaven zyn geworden; dog een nauwkeuriger onderzoek heeft my geleerd, dat dit van den 26 Sept. 1753, tot den 6 Sept. 1771. (zynde deeze de laafte), flegts tien maalen heeft plaats gehad. Dog het is teffens zeker, dat het Hof van Friesland, om de *informatien nopens die feiten* van de Nederrechters gekreegen, daar toe byzondere redenen gehad zal hebben. *Een van deeze badt zig, op het Raadhuis te Leeuwarden gevangen zynde, verhangen: als wy deezen 'er aftrekken, bleiven 'er over negen gevallen.* Indien het waar was, dat op alle Zelfmoord, zonder onderscheid, deeze fchandelyke begraavinge plaats hadde, moeften 'er geen 9, maar binnen den
tyd

tyd van 25 jaaren 105 aldus naa hunnen dood geftraft zyn geworden: om dat ik in het zekere onderrigt ben, dat het getal dier Ongelukkige van den 26 Dec. 1749. tot heden beloopen heeft op 105. behalven de twee, zoo even uitgezonderd. Zoo dat men, van dit getal negen aftrekkende, ziet dat 'er 96 eene eerlyke begraavinge gehad hebben, of schoon volgens 's Hofs bevel *sine pompa*.

Volgens de meening van U. HUBER zouden dan alle deeze 96 geheel en al buiten hunne zinnen geweest zyn, dat is te zeggen, volgens Uwe stelling, zouden de bewyzen der Geneesmeesters en Buuren, zoo klaarblykelyk de krankzinnigheid van die lieden aangetoond hebben, dat men de begraafenisfe, zonder eenige bedenkinge, op de gewoone wyze toegeftaan hadde, 't welke niet zeer waarfchynelyk is: want dan behoorde 'er zelfs niet by geweest te zyn de bepaalinge van *sine pompa*.

Maar het zy dus, of anders; wanneer ik van verzagtinge spreek, zinspeele ik op alle onze Provintien, en niet bepaal-

delyk op Friesland alleen, of schoon het ook hier waar is, dat de aloude harde Wetten dien opzigte, tot myne innerlyke vreugde, zeer verzagt is.

Dan het kooft hier op aan: hoe die van onheuchelyke tyden af overgenoomene Wetten, by ons (a) veranderd, en verzagt zyn? en door wie? dat is door de Rechters, of door de Wetgeevers? Wy zullen nu toonen, dat zulks is geschied door de Rechters, en ten dien einde wederom te voorschyn brengen, het uitmuntend verhoog der Schepenen van 's Bosch *N. Nederl. Jaarb. ib. p. 758.* waar in gezegd

(a) In de Stad Groningen is nogthans den 4 July 1725. op het stuk van Doodslag, de strenge Wet op nieuws bevestigd: 22 *Ordon op de Delicten*, art. I. die zig moetwillig doodt, zal an de Galge met bevoest na beneden gebangen worden, of verbrand, of na omstandigheid van Persoonen, ende zaaken gestraft worden. Of schoon veelerleye uitleggingen kunnen gegeven worden van die Wet, is het nogthans zeker, dat Burgemeesteren en Raadt, even als alle andere Gerechten in ons land, deeze Wet merkelyk verzagten door toe te staan, dat de Vrienden de Lichaamen dier Ongelukkige begraven.

zegt wordt; dat de *Bloedpoene* uit meerderre overweginge van billykheid, van de Erfgenaamen niet meer wierde geifcht; en dat Schepenen van den Bosch zelfs de *jura* niet meer hebben gevraagd, p. 766.

De Graaf VAN RECHTEREN, als Hoogfchout over de Stad en Meyery van 's Bosch, zegt in zynen brief aan de Algemeene Staten, gefchreeven in 's Hage den 26. Jan. 1770. Dat hy de *Bloedpoene* wel eene enkele reize geëifcht, en ook ontfangen heeft; dog, dat hy *uit aanmerking der bardigheid*, 'er geheel van afgezien hadde, p. 759. ib. Maar hy vorderde, zoo als ook H. Hoog Mog. beflooten hebben voortaan, als billyk, te zullen gefchieden, de betaaling der onkosten op de fchouwinge van het Lyk loopende, als de Erfgenaamen vermogend waren.

Op dezelfde wyze nu hebben alle Rechtenbanken, of Rechters uit zig zelve de ftraffe, op Zelfmoord gebruikelijk, verligt; dog geenzints, om dat de Wetgevers daar tegens eene Wet van vernieting hadden gemaakt, welke zy Rechters, *als*

uitvoerders dier Wetten, slegts in acht te neemen hadden. Zoo lange 'er nu geene geschreevene Wetten, tegens deeze harde Wetten, worden vastgesteld door die de Wetgeevende macht hebben; zal deeze, anderzints zeer prysfelyke, zagtheid geheel en al afhangen van de gemoedelykheid, en zagtheid van de Rechters, en Hoog-Schouten in der tyd. De Graaf VAN RECHTEREN heeft door zyn voorbeeld, wel eene uitneemende blyk gegeeven van zyne menschlievenheid, dog zyne Opvolgers liggen onder geene gewettigde verplichting, om dat prysfelyk voorbeeld te volgen.

Het is om eene vaste regel te hebben, dat ik van gedagten ben; dat wy, dat is, dat de Gevolmachte Wetgeevers, die in een Vry Gemeenebest, of onmiddelyk het Volk zyn, of het Volk verbeelden, de macht hebben om Wetten te veranderen, te verzagten, of geheel af te schaffen. Ik beledige hier door de Wetgeevers in geen en deele, gelyk Gij, om op een konstige wyze derzelve gunst te lok-

aan den Weloertw. Heere S. M. V. D. 41

lokken, my gaarne wilt toefchreiven,
Maar laaten wij te rug keeren. Men wil, gelijk de uitmuntende T. BOEL mede beweert, ook daarom de Zelfmoordenaars niet openlijk naa hun dood geftraft hebben; *om dat men dan de reets ongelukkige Vrienden en Maagen ftraft enz.* Ik bekenne gaarne dat dit waar is: maar ligt die zelfde zwaarigheid niet in alle openbaare lijfftraffen? ontziet men daarom iemand openlijk op het Schavot, door Beuls handen, met den dood te ftraffen, wanneer hij het volgens de Wetten verdient, om dat hij eenen Vader, Moeder, Broeder, of andere Maagen heeft, die in dezze openbaare fchande deelen? Zijn reets ontzield, en gevoelloos lighaam, wordt dat niet nog dikwerf het hoofd afgefneeden, verbrand, of buiten op het Galgeveld ten affchrik van anderen, zoo als het heet, geplaatft, of fchoon hij nog zoo veele Vrienden en Maagen hebbe? Een enkel geval uitgezonderd, daar men eene zeer bijzondere genade bewijft.

De Vrienden evenwel, of fchoon de

4. *Antwoord van Petrus Camper*

gestrafte van minder rang is, hebben juist zoo veel eer te verliezen in den kring daar zij in leven, en zijn even zeer te beklaagen, als die van den Zelfmoordenaar van den eersten rang!

Het besluit moet nu volgen: Ik hebbe in mijne inleiding gezegd, dat eene Moeder in onecht gebaard hebbende, door driften vervoerd, en door wanhoop haar verstand beneveld hebbende, haar Kind verdedt. Ik hebbe gesteld, dat iemand die zig zelve te kort doet, gelijk veel dikwijlzer (a) gebeurt, dan Gij denkt, en
on

(a) Op dat 'er uit ons geschil nog eenig nut vloeye, zal ik hier aantekenen, dat in dezelfde 25 jaaren, in welke 105 Zelfmoorden in deeze Provincie door de Nederrechters aangegeeven zyn, het getal der omgebragte Kinderen geweest is 20. Zoo dat 'er vyfmaal meerder Zelfmoorden voorgevallen zyn. Het belang der Maatschappye kan derhalven, omtrent deeze misdaden in Friesland, gerekend worden op deeze wyze. Dat van die 20 Kinderen natuurlyk zouden gestorven zyn $\frac{5}{8}$, en overgebleeven zyn 9. om de ronde rekening, welke de Maatschappye verliest. Dog de 105 Zelfmoordenaars zyn alle weg: zoo dat wezenlyk het belang der
Maat-

ongelijk veel meermaalen, dan 'er onechts
Kinderen vermoord worden; dat zulk
een,

Maatschappye tuffen deezen staat, als 105 tot 9.
't welke myne eerste stelling, bl. 12. zeer verre
overtreft.

Dog het is aanmerkelyk, dat, het getal der Zelf:
moordenaars in zommige jaaren zoo veel verschilt,
by voorb. Ao. 1749. heeft zig maar een 1 te kort
gedaan, en 1751 agt, 1753 twee, 1759 en 1766
slegts een, 1754, 1755, 1756, 1768 en 1771 zes.
1772 drie, en 1773 vier. Zoude het ook mogelyk
zyn uit de rampen, die zomwylen een Land den
eenen tyd meer, dan den anderen, drukken, dee-
ze gevolgen van wanhoop te ontvouwen?

Ik hebbe uit het naafpooren van de Lyften opge-
merkt, dat de meesten zig in de maand January,
ook in May en Juny verdaan hebben, de allerminste
in February. Zoude de luchtgesteldheid invloed
hebben, op de droefgeestigheid dier Ongelukkigen?
even als in Engeland, daar, wanneer een lang-
daurige Ooste Wind de lucht in May en Juny zeer
drukkend maakt, zig als dan de meeste om het lee-
ven brengen? De maand van February maakt ons,
koude Nederlanders, vooral wanneer het vriest,
boven maaten vlug en vrolyk. Dezelfde ramp,
het zelfde ongeluk, derhalven wordt anders be-
schouwd onder verschillende luchtgesteltenissen,
zoo dat dezelfde zaak in January wanhoop zal ver-
oorzaaken, die in February geheel niet van aanbe-
lang gesteld wordt?

een, dit van gelijken doet in wanhoop; en hier in heb ik beide volstrekt gelijk gesteld.

Ten anderen, heb ik te kennen gegeven, dat de veiligheid der Maatschappije in beide die gevallen niet te kort gedaan wierdt: en daar in heb ik, andermaal, de beide misdaden gelijk gesteld. Eindelijk vraage ik? waarom kan, en mag men de Wet bij de eene misdaad verzagten, gelijk men die over Zelfmoord verzagt, en waarom ook niet bij den Kindermoord?

Ik oordeele, dat de Gerechtshoven, en Rechters zoo wel in het laatste, als in het eerste geval, dit mogen doen: zoo niet; dat zij dan in geenen van beiden daar toe eenige vrijheid hebben. Aangemerkt, Rechters slegts hebben, of alles bedriegt mij, de uitvoerende macht der Wetten, en de Overigheid alleen de macht van die te maaken.

De Rechters intusschen, bezwaard over de hardheid der straffen op Zelfmoord, verzagten dezelve zonder uitdrukkelijk bevel van den Wetgever: althans mij zijn
geene

geene Wetten in onze Wetboeken bekend, welke van die verzagting eenige meldinge maaken. Waarom kunnen die zelfde Rechters het dan niet doen ten opzichte der ongelukkige Kindermoorderessen? In Friesland is het Hof van Justitie in der daad deswegens, zedert eenige jaaren, zagmoediger geworden. Dog dit alleen oordeele ik niet genoeg, om dat die zagmoedigheid, als dan, afhangt van den willekeur der Rechters; die, aangezien zy ook Menschen zyn, niet ten allen tyde aan zig zelveu gelykvormig zyn kunnen.

Dan, ik gaa verder, en keure af, dat men *blindelings* de *Crimineele Constitutie* van KAREL DE VDE volge. Dat is, ik ver-eishe, dat de Hooge Overigheid eene Wet maake, zoo als zy ten beste nutte der Ingezetenen zal meenen te behooren; maar ik zag lieft niet, dat men, daar nog in Holland; nog in Friesland eene stellige Wet is tegens Kindermoord, blindelings, dat is zonder derzelver oorsprong in overweging te neemen, de Wetten van KAREL

DE

DE VDE, of der Romeinen volgde. En ook *dit* is geen verwyf; nog aan den Rechter, nog aan den Wetgever. Het is de vuurige wensch van iemand die zyne Medemenschen bemint, en die zyn Vaderland lieft het gelukkigste zag van de werreld!

Onderwylen herhaale ik nog eens myn vorig gezegde: *dat ik de moejelykheden overwegende om zulk eene wet, hoe zeer ook blindeling aangenoomen, verzagt te kreigen; en uit aanmerkinge van de misdaad, die men, zonder inbreuk op de Zeden, niet ongestraft mag laten, voorgesteld hebbe een Vondelingbuis. Of wel, volgens het beter oordeel van myne pryzenswaardige Landgenooten, het openstellen der Armbuizen in yder Stad of Dorp; om dat men als dan, de misdaad voorkommende, aan geene verzagtinge der wetten behoefde te denken.*

Lees nu, Myn Heer! het slot myner Verhandeling, §. IV. bl. 128. en gy zult zien hoe ik eenen Kindermoord uit kwaadwaardigheid, of met een verfoejelyk opzet
ge-

gedaan, niet alleen met den dood wil gestraft hebben, maar streng en voorbeeldlyk! Gy schein alleen myne Inleiding, en niet mijne geheele Verhandeling gelezen te hebben.

Onderwijlen werpt gij mij te gemoet, dat ik duidelyk, bl. 17 van mijne Inleiding zegge, wel te willen dat men die laffe misdaad, den Zelfmoord, op het voorbeeld der *Misefiers* strafte! Om U, en mijne Lezers te gemoet te koomen, zal ik U, dit geval, en het verstandig gedrag van die Overigheid, uit A. GELLIUS' woorde-lyk mededeelen.

„ De jonge Dogters van *Milete*, en wel
„ genoegzaam alle, zoo veele 'er in de
„ Stad waren, kreegen eene begeerte om
„ zig van kant te maaken, en verscheide-
„ ne verhingen zig. Als dit dagelyks meer
„ en meer gebeurde, beslooten de Wet-
„ houders van *Milete*, eene Wet te ma-
„ ken, waar by allen, die zig verhangen
„ zouden, verweezen wierden om geheel
„ naakt, met den zelfden strop om den
„ hals, ten uitvaart gebragt te worden. Na
„ dee-

„ deze wet hebben zij zig gebeterd; om
 „ dat zy de schande vreesden van zulk een
 „ ne afschuwelyke begraafenis.

PLUTARCHUS voegt 'er by; „ dat deeze
 „ vreeze in haar een uitneemend kenmerk
 „ was van een goeden imborst; en van
 „ deugd; om dat uit haar gedrag bleek,
 „ dat zy het denkbeeld zelve van die
 „ schande niet hebben kunnen dulden! (a)

Ik heb niets meer bedoeld, dan iets
 schandelyks te voegen by de begraafenis
 van de zulken; die zig met opzèt te kort
 doen; Gij gelieft wel te letten Mijn Heer!
 dat ik zeer voorbedagtelijk, en met zeer
 veel nadruk; gebruik gemaakt hebbe van
 het

(a) Als men de wyze gade slaat, op welke de
 Zelfmoordenaars in Friesland, en wel te Leeuwar-
 den, in eene opene kiste, met den strop om, of
 het mes, of ander tuyg, waar mede zy zig te kort
 gedaan hebben, by zig, naar het Galgeveld ge-
 sleept worden, schynt zy veel overeenkoomst te
 hebben met de heilzaame Wet der Milesters. Dog,
 wanneer men 'er by voegt, dat in 25 jaaren, niet
 105. maar alleenlyk 9 dus gestraft zyn, volgens
 blad. 36, is het baarblykelyk, dat de Milesters niet
 in allen deelen gevolgd worden.

het woord *voorbedagtelyk*, dat is met beraadene zinnen; om dat ik de zulke wilden uitfluyten, die geheel en al buiten hunne zinnen, in ylende koortzen, of razernye zig het leven benaamen.

Zeer wel ben ik bewuft, dat de Doode van de fchande geen gevoel heeft, even weinig als een, reets door den Beul ter dood gebragt, van verbranding of andere straffe gevoel kan hebben: maar, vermits de Ouders hunne Kinderen zoodanig lief hebben, dat zij alles voor hun uit den mond fpaaren, en alles met ijver doen om hun geluk te bevorderen, zoo meende ik, en meene het nog, dat zij, anders gezind om zig van kant te helpen, ten einde die geliefde Kinderen niet met fchande te be- vlekken; zig onthouden zouden van die euveldaad, en dat zij *de voorverbeelding van de fchande niet konnende dilden*, hunne te ligtvaardige wanhoop zouden leeren overwinnen.

Ik had nog een ander oogmerk bij deeze fchande, om daar door de jeugd, al vroeg,

D

een

een affchrik in te boezemen tegens den Zelfmoord. Thans leeren onze Kinderen den Zelfmoord van de wieg af, met koelheid en ongevoeligheid beschouwen. De straffeloosheid van die misdaad neemt immers alle denkbeeld weg van haare zondigheid, zy spotten veel eer met de daat, even als of het eene aartigheid was, zig zelve om het leven te brengen? Eene verachtelyke Begraafenis zou in tegendeel al vroeg indruk maaken op hun teder gemoed, de schrik voor schande zoude hun zoo wel als de Milesische Dogters genezen.

Maar Gy ontkent waar te zyn, dat daggelyks de zulke, met luister begraven worden. bladz. 79. van Uwen IV Brief, met te zeggen, *ik meende dat men zulke Lieden hier in Friesland ter Stad uit sleepte, en onder de Galge begroef*, uit het gene ik reets van Friesland aangemerkt hebbe, zult gy ligt overtuigd zyn, dat *de Ironie*, of uitjouwing, welke Gy my zeer te onrecht over eene zaak van zoo veel gewicht toe-

toevoegt, in het geheel niet toepasselyk is, op het gene ik gesteld hebbe. Evenwel zoud ik U, met zeer veele voorbeelden, in verscheidene van onze Vereenigde Provinciën voorgevallen, kunnen overtuigen, dat men daar in dikwils geheel geen onderscheid zag, en de Begraafenis deedt niet alleen op den gewoonen tyd naar 's Lands gebruik, maar met die staatsie, die by welgestorvenen voegt, en alleenlyk past. Evenwel verwagte ik van Uwe heuschheid om dit niet te vergen; vermits ik dan byzondere Liedén zoude moeten ten toon stellen; welker ongelukken ik niet gaarne om ons geschil te besliffen tot een openbaar verwyf zoude willen doen verftrekken. Gesteld; het konde in U vallen, wilde ik liever den naam hebben van iets, 't gene ik niet bewyzen konde, aangeroerd te hebben, dan een Verrader te zyn! Dit alleen verzoeke ik, dat Gy de goedheid wilt hebben U voor te houden, dat ik in myne Inleiding nimmer over die beide misdaden;

als

als alleen op Friesland toepasselyk, gesproken hebbe.

Zyt dan overtuigd Myn Heer! dat ik verre af ben van de Rechters over deeze hunne toegeevenheid te beschuldigen, ongelukken van dien aart konnen ook in onze naaste verwanten gebeuren; ik herhaale de les van den Edelmoedigen JAUCOURT, *Ik wil gelukkig zyn niet alleen, maar ik wil een middel uitvinden om het geluk myner Medeburgers te vergrooten* enz., zagtheid, daar zy nuttig zyn kan, en in dat geval alleen, heb ik bedoeld: niemand heb ik voor gehad te beledigen, veel min myne wettige Overigheid te berispen. Ik beminne myn Vaderland, en ik verkieze willekeurig Friesland tot myne woonplaats! welk eene dwaasheid wilt Gy dan nog in my stellen van die Overigheid, voor welke ik den diepsten eerbied hebbe, met een openlyk geschrift met mynen naam op den Tytel, in Friesland, en wel te Leeuwarden onder haar oog gedrukt, te willen doorstryken?

Alle

aan den Welcerty. Heere S. M. V. D. 53

Alle myne poogingen zyn alleen inge-
rigt geweest om myne Landgenooten door
eene hart-treffende Inleiding, als ik haar
zoo noemen mag, wakker te maaken, en
te doen peinzen op het akelig noodlot,
van zulke arme Dogters, die jammerlyk
verleid, en in onecht bezwangerd, door
vervoering van zinnen, uit wanhoop haa-
re Kinderen vermoorden. Van de zul-
ken derhalven, die anderzints haare on-
nozele Kinderen met de tederste zorgen
opgekweekt, en gevoed zouden hebben,
hadden zy geld gehad: en hun leven, ten
minsten, behoed zouden hebben, indien
zy eenen vryen toegang gehad hadden tot
een Vondelinghuis! Ik heb niets beoogd
dan het geluk van beide, niets dan het
welzyn van den Burgerstaat!

Door poogingen van dien aart, had ik
Uwe achting, en Uwe vriendschap, dog
geenzints Uwe verwyten, behooren te
verdienen!

Ik heb de eer mij met verschuldigen eerbied te noemen.

Wederwaarde, en zeer Geleerde Heer

Uwer Weleerw. zeer Gehoorzaamen en Onderdanigen Dienaar.

PETRUS CAMPER.

Klein Lankum, den 11
van Bloei maand 1774.

TWEE-

T W E E
P R O E V E N

OVER DE INBLAAZING DER LUCHT

I N D E

L O N G E N V A N K I N D E R E N

D I E D O O D T E R W E R R E L D
G E K O O M E N Z Y N ;

*streckende tot opheldering van de VIII
Afdeling des V Hoofdeels der Ver-
handeling over de tekenen van Le-
ven en Dood in Nieuwgeborene
Kinderen, bladz. 105 en 106.*

W H T

THE VOLUME

OF THE

BY

WILLIAM W. WILSON

CHIEF OF THE

IN THE

T W E E

PROEVEN

Over de inblaazing der lucht in de Longen van Kinderen, die dood ter Wereld gekoomen zyn; strekkende tot opbeldering van de VIII Afdeeling des V Hoofddeels der Verhandeling over de tekenen van Leven en Dood in Nieuwgeborene Kinderen, bladz. 105, en 106.

Goedgunstige Lezer!

Vermits mijn eenig oogmerk in het opstellen der voornoemde Verhandeling is geweest, de waarheid onzijdig te onderzoeken, en naa myn beste geweeten voor te draagen, vinde ik my verplicht den Lezer openlyk mede te deelen, twee Proeven, die ik den 19 Maart deezes

D 5

jaars,

56 *Twee Proeven over de inblaazing der*

jaars, voor het eerst gelegenheid gehad hebbe te doen omtrent de inblaazing der lucht in de Longen van een dood geboren Kind.

Op de 106 bladz. heb ik gezegd, dat my de gelegenheid ontbrooken heeft om dit te beproeven, op dood geborene Kinderen, en niet onduister te kennen gegeven, dat ik dit niet gemakelyk te doen hielt, § X. bladz. 107. en §. VIII. bladz. 105. Dog naa gedaane proeyen, ben ik van het tegendeel overtuigd geworden; en houde dezelve van zoo veel gewigt, dat ik ze volledig zal beschreiven.

Het zy my geoorloofd voor af te melden, dat ik al lang te voren veel werks gedaan hebbe, om Lykjes te verkreigen van Kinderen, die in der daat dood geboren waren.

De Wel Edele Heer *TIMMER Inspector Colleg. Med. Amstelaed. &c.* wiens vriendschap ik het genoeg gehad hebbe, reets vyf-en-twintig jaaren te genieten, heeft van gelyken alle vlyt aangewend, om my uit het Gasthuis, zulke doode Kinderen te

te bezorgen, lang voor het uitgeeven van myne Verhandeling, dog te vergeeffch: eindelyk slaagt Myn Vriend, en zendt my, *ſchoon miſchien te laat* (zoo als hy zig uitdrukte) zulke twee voorwerpen, in die yafte overtuiging evenwel, dat ik voorzeker de luſt behouden hadde, om dit nader te onderzoeken.

De uitkoomſt deezer Proeven ſcheen my toe van zoo veel belang te zyn, dat zy Getuigen vereiſchten, en wel van Mannen, welkers kundigheden en eerlykheid bekend waren; ik verkoos daar toe mynen ouden Vriend GEORGIUS COOPMANS, die zig door zyne groote kundigheden, en de overzetting van A. MONRO *over de Zenuwen*, uit het Engeliſch in het Latyn veel roem verworven heeft, en zynen Zoon GADSO COOPMANS, thans aan de Hooge Schoole van Friesland, Hoogleeraar in de Scheikunde. Een jong Man, die door verſcheidene ſtukken door hem uitgegeeven, reets genoegzaam heeft doen zien, hoe veel goeds men van hem te wagten hebbe.

S. L.

§. I.

Eer ik één begin maakte, had ik die Kinderen eenige uren in laauw, en vervolgens in warm water gelegd, op dat alles gedwee, en het vet zagt, overeenkomstig de natuur zyn zoude, op het oogenblik als een Kind nieuw, maar dood, geboren is.

Het eerste Kind was een Meisje, eene tweeling, welker Sufter nog leefde, als het doode my gezonden wierdt; het andere een Jongen die groot, en sterk was.

Eerst opende ik van beide de Borst aan de rechter zyde, met eene niet groote wonde tussen de ribben boven het middenrif, en haalde met een tangetje, de Long verre genoeg naar buiten, om 'er een stukje af te snyden, en haare verwe te zien, welke in beide was donker rood, trekkende naar het zwarte, wegens het bloed, 't welke de aderen vulde. Het is eene aanmerking van belang in het schouwen van nieuwgeborene Kinderen,
om

om voor al op deeze kleur te letten.

§. II.

Het stukje Long van het Meisje in het water gelegd zynde, zank aanstonds; gelyk ook onmiddelyk naar den grond zank het stukje Long van den Jongen.

Dus ten vollen overtuigd zynde, dat deeze Kinderen niet geademd hadden, lag ik het Meisje op de tafel voor my; sloot de neusgaten met myne slinker hand, en mynen mond op den haaren geplaatst hebbende, blies ik 'er vrij sterk in, met dien uitflag.

Dat, *voor eerst*, de buik spoedig op zwol, de lucht met geluid door het gedarmte henen ging, en den afgang den aars uitliep! Ten *tweeden*, dat het bloed uit de Navelftreng, welker band door het wasschen van het Kind afgegleeden was, met eene straal uitvliette. En, ten *derden*, dat de Borst zelve uitgezet was.

Dit gedaan zynde, opende ik de gehe-

62 Twee Proeven over de inblaazing der

le Borst; en wy bevonden de beide Longen nu van eene rooze roode kleur; en opgezet met lucht: vervolgens andermaal een stuk van de rechter Long affnydende, en in het water werpende, zagen wy het dryven; even als by allen gebeurt, die natuurlyk geademd hebben.

§. III.

Naa deeze Proeve geëindigd te hebben, lag ik den Jongen op de tafel, floot even als te voren de neusgaten, en blies, door mynen mond op den zynen te leggen, de lucht met een tamelyk geweld in zyne Longen; en Darmen: want de lucht sloop tuffen een sponsie, in zyn aars ingebragt, en den endeldarm henen. Dog de Navelstreng, nog toegebonden zijnde, gaf geen bloed.

De Borst vervolgens geopend zijnde, zagen wij even als bij het Meisje, de Long van een helder roode kleur; en nog een stuk daar van afgesneeden, en in het water

ter

ter gelegd zijnde, drijven, als of die Jongen geademd hadde.

§. IV.

Ter bevestiging der waarheid, hebben die beide Heeren GEORGIUS, en GADSO COOPMANS, deze waarneemingen met hunne naamen bekrachtigd in mijn boek, behelzende de Ontleedkundige Waarneemingen, die ik van tijd tot tijd gewoon ben in het zelve aan te tekenen, fol. 148. gelyk van een ygelyk, my bezoekende, gezien kan worden.

§. V.

Deeze Proeven kosteden my veel moeite, want, hoe zeer ik zederd langen tyd gewoon ben doode Lighaamen te behandelen, stuitte my het denkbeeld van mynen mond onmiddelyk op het doode Kinds mond te plaatzen. Te meer, om dat de Jongen al eenige dagen dood geweest zijnde, reets sterk rook, vooral uit den mond.

Waar

64. Twee Proeven over de inblaazing der

Waar door ik naa de inblaazing verrigt te hebben, zoodanig aangedaan was, dat ik lang werk hadde om de walging te overwinnen, welke my deeze Proeve veroorzaakt hadde.

Zoo groot is evenwel de yver, off in der daad nut te doen, dat men alle deeze moejelykheden overwint!

§. VI.

Deeze Proeven bevestigen zeer klaar blykelyk, dat men de lucht blaazen kan in de Longen van waarlyk dood geborenen, vooral, wanneer zy nog warm, of niet verstyfd zyn.

Myne aanmerkingen derhatven, bladz. 107. § X. gedaan, vervallen, en het is zeker, dat het inblaazen in de Longen, het Erfrecht kan twyffelachtig maaken, 't geen ik te voren nauwlyks geloofde plaats te kunnen hebben.

Ten anderen blykt hier uit, van hoe veel nut de inblaazing in de Longen niet alleenlyk

lyk is in Eerstgeborenen, welker leven twyffelachtig is, maar ook in de Drenkelingen. En, indien wy op doode lighaamen Proeven dedden, zoude men mischien bevinden, dat het inblaazen der lucht in de darmen door den mond gemakelyker zoude vallen, dan door den aars.

Om dat in de meesten de dikke darm, met afgang gevuld zynde, de lucht belet op te reizen: daar zulke beletzelen, van den kant der maag, geene plaats kunnen hebben.

By deeze gelegenheid, moet ik aantekenen, dat ik, geroepen by Drenkelingen, alle hulpmiddelen onant gevonden hebbe, wanneer zy afgang gehad hadden, en de Endeldarm met die stoffe gevuld was. Mischien kan deeze opmerking gelegenheid geeven tot het netter bepaalen der tekenen van Leven en Dood in dezelve?

Ook is my toegescheenen, dat de rede van dit verschynzel gezogt moet worden in het sterven met geweld: want by alle Menschen, die door wurging gestorven waren, en by alle Dieren, die ik tot het

E

doen

doen van Proeyen, of door wurging, of in het water gedood hebbe, bevond ik, dat eene groote stuiptrekking der ingewanden, en buik inzonderheid, by het einde des levens, plaats gehad hadde. Ook dat zij den Endeldarm, voor al bij den aars, met drek gevuld, en de blaas geheel geledigd, en sterk toegetrokken, hadden.

Het verdrinken kan derhalven bij de Menschen het zelfde veroorzaaken, en de opgenoemde omstandigheid kan een bewijs zijn van den dood: te meer, omdat de zelve in het wezen niet kenbaar is, voor al niet, wanneer zij schielijk, geheel onder water geraakt zijnde, sterven.

E I N D E.

D R U K F E I L E N.

- Bladz. 15. regel 22 die misdaad, lees de misdaad.
 23. — 23 sterck, lees sterk.
 26. — 3 vergeeten: wordt, lees ver-
 geeten, wordt.
 26. — 9 U roekeloos, lees Uw roek-
 eloos.
 49. — 2 wilden, lees wilde.
 58. — 9 hieldt, lees hield.

By

By den Drukker dezes zyn ook de volgende
de Werkjes van den Hooggeleerden
Heere PETRUS CAMPER, Profes-
sor Honorair enz. enz. gedrukt,
en alomme by de voornaamste
Boekverkopers te bekoomen.

I. *Aanmerkingen over de Inëntinge der
Kinderziekte met waarneemingen bevestigd*,
in gr. 8vo met koperen platen, de prys is
22 stuivers.

Behelzende eene Verhandeling over
den aart der Kinderziekte, en haar
beloop in Menschen van verschillende
jaaren. Over de uitwerking der ziek-
te in byzondere gestellen, en ziktens. O-
ver de keuse van voorwerpen en tyden. De
vraage onderzocht, of men Inënten zal in
een huis daar de natuurlyke besmettinge is,
en de zulke die waarschyndelyk, schoon niet
zeker, besmet zyn? Over de tekenen of
men al eens de *Pakjes* gehad heeft. Over
de moogelykheid van *twarnaal de Kinder-*
ziekte te krygen. Over de *oetbeid van*
Pokpuisten. Over de voorbereiding, spe-
cifique middelen, voedzel, lucht, koude,
enz. in de Ingeënte Kinderziekte. Over de
gevoeglykfte plaats tot Inënting. Over de
werktuigen, met welke de Inënting best
gedaan word. Over de tekenen van *al en*
niet gevat te hebben. Over het beloop der
ziekte na de Inëntinge. Over de veran-
dering in het water, etterkoorts, naapok-
E 2 ken,

ken, zwellen van het aangezicht, en handen, kwyling, ontsteekingen der oogen en keel, en hoeft in de *Kinderziekte* enz.

II. *Lessen over de thans zweevende Vee-sterfte*, met een daar toe nodige plaat, in gr. 8vo, a 18 stuivers.

In dit Werkje vind men eene Verhandeling over de *Herkaauwinge* van *reine* en *onreine Dieren*, en van het Hoornvee in 't byzonder. Over de *Historie*, en den aart der *Veepest*. Over de voornaamste toevallen. Over de omstandigheden die inwendig gevonden worden. Over de tekenen van beterschap en gevaar. Over de oorzaken der ziekte. Over den aart der ziekte en de *hulpmiddelen*, enz.

III. *Gerecbtelijke en Ontleedkundige Verhandeling, over de tekenen van leven en dood in Nieuwgehoorene Kinderen*, in gr. 8vo a 14 st. Waar in onderzocht word, wat staat men hebbe te maaken, op de Proeven over het dryven en zinken der Longen. Over den plicht van den Heelmeester in 't geeven van Bericht. Over de *Vondelingenhuizen*, enz.

